Мислитель сидів біля телескопічного екрана. Велика безволоса голова його схилилася вперед, тонкі кво-лі пальці маніпулювали на пульті.

— Зараз, зараз, — говорив він до підлітка, що з цікавістю заглядав через його худорляве плече. — Ось вона, рідна Галактика!

Він сказав це таким тоном, ніби та Галактика дорогоцінним камінцем виблискувала на його тендітній до-лоні. Юнак пильно дивився на екран, помережаний тоненькими лініями координат. У великих його очах, схо-жих на сливи, жевріло здивування.

— Котра? — ледве ворухнув безкровними губами.

— Оця ось, сину. — Мислитель вказав лискучою паличкою на одну з численних світлих цяток.

— Така маленька?

— Ні, вона велетенська. Коли ми були там, здавалася просто безмежною, — почав пояснювати батько. Голос в нього був рівний, але хлопець одразу ж вловив якісь тривожні нотки. — Наша Галактика складається з мільярдів зірок. Це ми так далеко відлетіли, що вона здається цяткою.

— Скільки ж ми летимо?

Син притулився до плеча батька, підсвідомо бажаючи ніжністю вгамувати його тривогу.

— Ти й народився тут, на ракеті. А я був ще зовсім молодий, коли ми вирушили... — Він заговорив шви-дко, певно сподіваючись у такий спосіб

упередити чи унеможливити синові запитання. — Розумієш, навколо системи з трьох зірок отієї Галактики обертається наша рідна планета… Ну, як би тобі пояснити? Це велике космічне тіло з морями, лісами, горами — ти ж бачив рухомі картини?

— Бачив, тату, — задумливо промовив юнак, — але не віриться, що може існувати так багато текучої ма-терії. І такі величезні дерева… Скажи, то все насправді? Хіба то не витвір уяви?

— Звичайно, насправді. Це тобі здається неймовірним тому, що ти виріс тут, на ракеті. Вона стала твоєю планетою. Вона величезна, оця наша ракета — бач, у теплицях ростуть і фрукти, і овочі, кожному є де жити, вчитися, працювати. А більше текучої матерії, як ото в басейні, ми не могли з собою взяти. Ех, якби ти знав, що то за щастя промчати на човні, поборотися з хвилями!

На якусь мить він замріявся. Потім, схаменувшись, мовив:

— Але ж і тут, на космічному кораблі, чудово, правда? Ми пронизуємо Простір і Час, спостерігаємо таке, чого ніколи не можна побачити на дні повітряного океану планети. Чим більше ти вчитимешся, тим ширше і глибше відкриватиметься перед тобою світ.

Юнак мовчки слухав батькову розповідь про зірки, про планети — колиски життя, а тоді-таки спитав про те, що старанно обминав батько:

— А де наша мати? В усіх моїх товаришів є матері, а в мене…

Мислитель глибоко зітхнув. Що відповісти? Сказати правду? Тільки чи він зрозуміє?..

— Наша мати, коли ти був ще зовсім маленький… Ні, краще не розпитуй, бо це дуже тяжко.

Підліток зауважив, що батько приклав руку до тієї половини грудей, де в кожного б’ється серце, і більше нічого не питав. Жилося йому тут добре, весь екіпаж його любив, от тільки щось непокоїло малого, чогось йому не вистачало. Підбільшав і здогадався: матері! І засіло в його свідомості питання: що з нею трапилось? Але, мабуть, на нього нелегко відповісти навіть батькові.

— Заспокойся, тату. Розкажи краще, куди ж ми летимо?

— Перед нами стоїть завдання: дослідити властивості матерії за галактичним обрієм. Ось незабаром ти опануєш фізику атома і зрозумієш, як це важливо і тяжко водночас.

Мислитель поглядав на сина і думав про його матір. О, хлопець мав би пишатися нею, коли б знав усе. Хоча не завжди правда приносить щастя, не завжди!

— І довго нам ще летіти?

— Уже наближаємося до мети, сину. Ми в іншій галактичній системі. От відкриємо біля якоїсь зорі планету…

— А потім?

— Виконавши програму досліджень, вирушимо в зворотну подорож. До рідної планети долетите ви, під-літки. Бо нашого часу не вистачить… Ось чому ви повинні старанно вчитися, щоб замінити батьків і донести до вітчизни здобуті наукові істини. Зрозумів?

— Так.

— Ми готуємо з вас фізиків, хіміків, біологів, агрономів, лікарів не лише для того, щоб ви стали акумуляторами наших знань. Ні, ви самі

повинні збагатити науку, невтомно розкриваючи таємниці природи… Ти охоче вивчаєш фізику?

— Я люблю цю науку. Але мене цікавлять й інші. От хоча б біологія. Чому серце з правого боку — адже в окремих випадках трапляється навпаки? Чому лівою рукою зручніше все робити? Що таке психіка?

Мислитель і не здогадувався, що його син уже задає собі стільки питань. Ах, як швидко скорочується життя…

— Бачиш, синку, наш організм збудований так… А от на якій-небудь іншій планеті істоти, може, й інак-ші. Може, у них серця з лівого боку, а права рука виконує те, що в нас ліва. Але все-таки вони, мабуть, не відрізняються від нас докорінно. Природа витворила, очевидно, один найраціональніший тип мислячих істот…

Хлопець слухав уважно, і все ж його ні на мить не залишала думка про матір. Де вона? Що з нею трапилось?..

У залі Мудрості лишилося двоє. Усі Мислителі, вільні од вахти, зібралися на важливу нараду. Прилади вже зафіксували кілька зірок з планетами навколо них — треба визначити об’єкт дослідження.

— Ти, мабуть, помітив, друже,— спитав темноокий хлопець,— що коли я запитую когось про матір, їм стає якось ніяково, вони одразу ж намагаються перевести розмову на інше. Тут якась таємниця, Мислителі щось приховують од мене…

Його товариш одірвав погляд від кулястого екрана УЗ, по якому густо пливли сірі хвилі, і відповів:

— Маєш рацію. Тут щось є ще невідоме для нас.

Магічні слова: "невідоме", "загадкове", "таємниче" — були вимовлені. Юнаки вирішили: розкрити таємницю — їхнє завдання. І після тривалих роздумів надумалися звернутись до УЗ — біоелектричного комплексу "Універсальні Знання". Адже всі до найменшої події, що сталися на кораблі з першої хвилини після старту і до цієї миті, закодовані в його несхибній пам’яті. Юнаки дивилися на екран з цікавістю і водночас з острахом: то був невідомий для них світ — світ Мислителів, який досі їх зовсім не обходив. А зараз… Де той невидимий поріг, переступивши який і сам стаєш дорослим?

— Як можна дізнатися про те, чого ми ще не знаємо? — дивлячись на пульсуючий екран, запитав один із юнаків.

— За допомогою досвіду,— пролунав неприродно чистий голос— Вашого або інших.

— Ми юні, в нас майже немає власного досвіду. А нам конче треба дізнатися про минуле.

— Визначайте конкретніше: минуле Всесвіту?.. Планети?.. Корабля?.. Молекули?..

Хоч вони змалку звикли до цих голосів, проте цей чимось вражав їх. Усвідомлення того, що цей ком-плекс "пам’ятає" безмежну кількість знань, якось ніби пригнічувало хлопців. їм і невтямки було: супроти того, що криється в Природі, навіть Універсальним Знанням відома лише крапля з океану.

— Я хотів би дізнатися про свою матір,— ступив до екрана сливоокий юнак.

— Її символ?

— А-Я.

— Клас біологічних, група мрійників, сектор Б-13.

Коли були замовлені відомості під шифром Б-13, відповідний блок УЗ буквально тої ж миті почав давати інформацію про екіпаж космічного корабля.

…В неймовірно далеку міжгалактичну експедицію вирушило 160 осіб, з них 80 жінок. Року 50918 (за планетним часом) народилося 32-є дітей; далі кількість народжень зростала неухильно. Коли населення ракети досягло максимуму, року 50938 (36-го місяця) за пропозицією А-Я було прийнято Закон Стабільності, який не дозволяв приросту. А-Я порушила цей Закон. 50939 року вона стала матір’ю хлопчика із символом Р-Ч. На за-сіданні Ради Впровадження Законів А-Я попросила катапультувати її в космос…

В юнака Р-Ч наче збурились якісь струми, то проймаючи тіло вогняними вихорами, то обвіваючи холо-дом. Це ж заради нього, заради його життя мама… Он чому батько уникає розповідати про неї!

Образ матері заполонив його душу, викликаючи терпкі жалі. Але він не відходив від екрана.

— Було вирішено піддати А-Я анабіозу до завершення експедиції.

— Отже, вона є! — несамовито вигукнув Р-Ч.

— Так, А-Я перебуває в камері П-654, — відповів спокійний голос екрана.

— Вона жива?

— Не жива і не мертва… — УЗ виголосив цілу лекцію про анабіоз — стан, при якому життєві процеси в організмі майже цілковито припиняються.

— Отже, А-Я, перебуваючи на межі життя і смерті, зовсім не старіє! До рідної планети вона повернеться такою ж молодою, як і була колись.

Р-Ч якось невесело усміхнувся і у відповідь на здивований погляд свого друга сказав:

— Як же вона житиме, втративши своє покоління? Адже ні батько, ні інші Мислителі до того часу не доживуть, — вони ж самі про це говорили. Та й ми, їхні діти, будемо, певне, зовсім старими… А можливо, ес-тафету до фінішу принесе аж наступне покоління. І от моя мама розплющить очі і побачить… незнайомців. По-кличе батька, а всі вже й ім’я його забули; покличе мене, коли навіть пороху мого вже не буде…

Друзі вийшли із залу Мудрості сповнені сум’яття.

Космічний корабель нарешті досяг силового поля невеликої самотньої зірки, яка утримувала біля себе і зігрівала дев’ять планет. Мислителі вирішили використати тяжіння цієї зірки, щоб поступово зменшити швид-кість і перейти на кругову орбіту. Корабель зробився ніби десятою планетою цього спокійного світила.

Спостереження підтвердили теоретичні передбачення: часточки матерії в цих сотах Всесвіту мають про-тилежний заряд. На обшивці корабля все частіше і густіше зблискували іскорки — то вже давала про себе знати анігіляція дуже розрідженої матерії середовища. З кожним днем, як відзначали прилади, таких мікровибухів ставало все більше. Було цілком зрозуміло: коли не вжити запобіжних заходів, то корабель, увійшовши в прос-тір, щільно заповнений газом, зруйнується, сліпучий спалах вибуху стане звісткою про його загибель.

Рада Мислителів вирішила переключити всі енергетичні ресурси на перезарядку атомів корабля, кожна краплина енергії була взята на облік. Політ спрямували до третьої від світила голубуватої планети.

В цей напружений час, коли розв’язувалися такі складні науково-технічні проблеми і всі Мислителі буквально не відходили від спостережних приладів, молоде покоління, позбавлене належної опіки, зітхнуло вільніше. Розваги, ігри, всілякі втіхи не припинялися. Панувало загальне піднесення — адже нарешті вони знайшли планету, може, схожу на рідну! Тільки Р-Ч зі своїм другом не поділяли отих веселощів. Мати… Рідна мати! До болю хочеться почути її голос, вловити погляд її очей. Хіба він може спокійно жити, коли вона… не живе?

Удвох вони надумали повернути до життя А-Я: хай і вона буде свідком тріумфу. Готувалися до цього в глибокій таємниці: вивчили електронну апаратуру, яка контролювала камеру П-654, зібрали всі відомості, необхідні для цієї операції, роздобули навіть шифр, підкоряючись якому Контрольна Установка відімкне двері камери. Домовились: Р-Ч зайде до камери, щоб на власні очі бачити, як проходитиме процес оживлення, а його друг чергуватиме в залі Мудрості, щоб дати команду про енергетичне постачання.

Минав час, планета, до якої наближався корабель, збільшувалась в розмірах, росла на очах. На екрані вже добре було видно її фази, блакитну газову оболонку і срібно-білого супутника неподалік.

Друзі розсталися біля екрана Внутрішнього Зв’язку. Р-Ч приклав долоню до правої половини грудей сво-го товариша, а той свою притулив до нього — звичайне прощання.

— Як тільки я кивну, відразу вмикай! — наказав Р-Ч, відсмикнув руку, наче серце товариша припекло долоню, і, не оглядаючись, пішов із залу.

Через кілька хвилин на екрані з’явилося його обличчя. Деякий час голова його була непорушна, ніби хлопець вагався. А потім — кивок. Товариш не гаючись заклав невеличку картку в програмний пристрій Енергетичного Ланцюга. То був наказ спрямувати енергію на об’єкти камери П-654.

…Мати лежала в прозорому саркофазі — чорне одіяння, бліде лице, заплющені очі. В кришталеву тишу камери тонюсінькими прожилками проникло дзижчання: запрацювали численні пристрої Контрольної Устано-вки, щоб повернути життя А-Я!

Довго стояв Р-Ч, пронизуючи поглядом саркофаг. Були хвилини, коли на нього находили сумніви і серце стискував страх. А що, як вони чогось не передбачили?.. Та ось нарешті ворухнулися повіки, обличчя пороже-віло, сіпнулась рука… Ну, прокидайся, прокидайся ж, мамо!

А-Я розплющила очі. Наче зі сну, вона дивилася і нічого не бачила.

— Це я, твій син! — кинувся до неї Р-Ч, простягаючи руки. — Здрастуй, здрастуй, мамо!..

Люди Землі побачили в небі дивовижний спалах.

ПІСЛЯМОВА АВТОРА

А точніше сказати — співавтора. Бо це оповідання — наслідок обробки записів електронної машини. Щоб усе пояс-нити, наведу уривок із листа, якого я одержав минулої осені від групи студентів-ентузіастів:

"Вам, певне, відомо, що й досі в район вибуху так званого "Тунгуського метеорита" їздять численні експедиції, над-то студентські. Допитливих не задовольняють дотеперішні гіпотези, які пробують пояснити таємниче явище, що спостеріга-лося в районі річки Тунгуски в 1908 році… Метеорит?.. Так досі й не виявлено жодного грама космічної речовини. Кора-бель марсіан?.. Але чому марсіани не роблять нової спроби контакту?.. Комета?.. Тоді б її наближення неодмінно помітили тодішні численні обсерваторії!.. Промінь лазера, як сигнал від інших цивілізацій? Це припущення також не витримує крити-ки, бо коли б зіткнення світлових променів з атмосферою Землі супроводжувалось

вибухами, то Сонце робило б на нашій планеті такий гармидер, що нові гіпотези довелося б обмірковувати лише вночі…

Отож і наша студентська експедиція покружляла по славнозвісних місцях, досліджувала вивали лісу, брала зразки мінералів і т. п. Серед них трапився нам якийсь легенький потемнілий камінчик. Спочатку ми й уваги на нього особливої не звернули. А потім, коли почали аналізувати, — шерехуватий той об’єкт поставив нас у тупик: ніхто не міг визначити його природи. Виявилося пізніше, що то невідомо звідки занесений блок пам’яті.

Електронна машина по-своєму розшифрувала знаки, записані в тому блоці пам’яті. Надсилаємо уривчастий і досить хаотичний текст, підготовлений електронною машиною…

Наступного літа ми знову вирушимо на Тунгуску. Можливо, пощастить знайти ще хоч кубічний сантиметр блоку пам’яті з антигалактики. Невже під час катастрофи вцілів лише один-єдиний осколок?

Якщо знайдемо, сповістимо".

Якщо знайдемо… Це взагалі дивина, що вцілів шматочок, який до вибуху складався з антиречовини. Адже в процесі анігіляції всі позитрони, антипротони і антинейтрони мусили 6 перетворитися на світло! Але осколо-чок лишився… Чим пояснити це? У тексті сказано про своєрідну перезарядку атомів — може,’ в цьому й розгадка?..